

Що треба знати про змій

Українці не дуже люблять і побоюються змій – дехто називає їх "гадами" та навіть вбиває, якщо помічає на дачі. Однак насправді змії – переважно миролюбні істоти, якщо вміти з ними співіснувати.

Змій в Україні можна зустріти з березня по жовтень. Якщо осінь тепла – навіть у листопаді, а під час холодів ці плазуни зимують по норах, підвалах, у землі.

В Україні мешкає **10 видів** змій, і серед них немає жодної **смертельно отруйної**. Зокрема, 5 видів полозів – це великі змії, які можуть бути агресивні, але не мають отрути; 2 види вужів; 2 види гадюк і мідянка звичайна.

Є ще 2 види безногих ящірок, які зміями взагалі не є, але виглядають дуже схоже, і людина може сплутати їх зі змією.

В Україні є лише **2 види отруйних змій – це гадюки**, але їх не вважають смертельно отруйними.

Гадюка звичайна, Київ. Фото: Anna Chernobay

Гадюки дійсно вводять отруту при укусі з усіма неприємними наслідками. У дуже рідкісних випадках людина може померти від алергії (як на укуси бджіл) або ускладнень, пов'язаних із неправильним лікуванням або загальнопогіршеним станом здоров'я. Але якщо правильно поводитись і вчасно звернутися до лікаря, потерпілий легше перенесе наслідки укусу.

Вуж звичайний

Вуж звичайний. Фото: Олександр Кукшин

Найпоширеніша змія на території України, яка трапляється поблизу води, харчується переважно амфібіями, інколи може споживати рибу або дрібних гризунів. Зазвичай вуж – сірого кольору без візерунків, але інколи може мати якийсь візерункоподібний елемент. Головна ознака – жовті "вухка" на голові, які присутні майже у всіх звичайних вужів.

Характерною ознакою вужа звичайного є чудові жовті "вухка". Вони можуть бути білуваті, помаранчеві, навіть блідо-червоні.

Зверніть увагу на жовті вухка. Фото: Олексій Марущак

Вужі люблять озера, річки, копанки, болота й інші місця, де є вода. Також їх можна зустріти у сараях чи погребях, на дачі, якщо садиба поблизу води. Восени вужі можуть прямувати на зимівлі, весною – мігрувати в пошуку пари, але їх не треба вбивати, якщо вони завітали до вас у гості.

Вуж водяний

Водяний вуж. Фото: Олексій Марущак

Він мешкає у воді та по берегах. Харчується рибою. Дуже миролюбна тварина. У водяного вужа є варіації кольору: може бути сірий, темно-бурий, оливковий. Він не має жовтих вушок, а натомість – дуже виразний шаховий малюнок.

На першому фото можна побачити **цяточки, плямки**, а на наступному – **рожевувате черевце**.

Також воно може бути червонувате, жовтувате, але такий візерунок черева точно означає, що перед вами вуж водяний.

Зверніть увагу на рожевувате черевце

Через шаховий візерунок його часто називають "шаховою гадюкою". Насправді в Україні такої гадюки немає.

Фото: "Орни Днепр"

Усі вужі – це миролюбні та неотруйні змії, які ніколи не нападуть, якщо ви не будете їх чіпати.

Змії нас сприймають як потенційного хижака. В обох вужів є така характерна захисна реакція, якщо ви спробуєте його спіймати, вони починають

прикидатися мертвими. Можуть пустити трохи крові з рота, викручуватись, висолоплювати язика, випорожнюватись, дуже сильно смердіти і робити усе, щоб ви, як потенційний хижак, передумали мати з ними справу.

Вуж звичайний імітує смерть з метою самозахисту

Вужі мешкають по всій Україні, хоча водяний більш розповсюджений у південних областях. Але нещодавно почав заходити на північ (Житомир, Рівне, Луцьк, Київ).

Мідянка

Мідянка звичайна. Фото: Олексій Марущак

Мідянка занесена до **Червоної книги України**.

Вона має візерунок з темних цяток, схожий на "шаховий", проте ці цятки швидше мають вигляд двох рядів. Але у воді ви її не зустрінете.

Характерна ознака цього виду – вздовж морди проходить "масочка", починаючи від ніздрі, через око і до кінця голови. Колір мідянки може бути сірий, мідний, коричневий. Ще одна характерна ознака мідянки – **візерунок на голові, що нагадує корону**. Не дивно, що латиною мідянка називається *Coronella austriaca* – австрійська корона.

Зверніть увагу на "корону" у мідянки

Мідянка – герпетофаг. Вона харчується іншими зміями та ящірками, і людиною не цікавиться. Мідянка миролюбна, хоча значно агресивніша, ніж вуж, і може вкусити. Але отруту не впорскує і, відповідно, достатньо буде звичайної обробки рани антисептичним засобом. Мешкає переважно у лісах, на узліссях та інколи заходить у лісостепову зону. Мідянка є майже по всій Україні, а більше на Поліссі і в лісостепу - Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська, Чернігівська області.

Полози

Усі 5 видів полозів занесені до Червоної книги України. Їх треба берегти і в жодному разі не можна вбивати, наголошує герпетолог.

Полозів дуже рідко можна побачити у приватних садибах. Інколи ці змії можуть випадково "подорожувати" на транспорті і виповзати у місто, але зазвичай їх швидко ловлять і повертають у дику природу.

Полоз сарматський

Сарматський полоз. Фото: Оксана Некрасова

Сарматські полози – це великі змії, довжина яких може становити 1,5-2 метри. Цей вид має **живіт жовтого кольору**, смугастий візерунок і **широку масочку** через обличчя.

Сарматський полоз має "масочку" на обличчі

Зазвичай сарматський полоз мешкає на півдні. "Найпівнічніше" його реєстрували на Полтавщині та Кропивниччині.

Багато полозів живе на Дніпропетровщині, Миколаївщині, Запоріжжі, Донеччині.

Сарматський полоз у захисній позі

На фото полоз у захисній позі – ці змії імітують поведінку отруйних змій, шиплять і показують, що до них не треба наближатись.

"Під час періоду розмноження вони можуть бути більш агресивними, але зазвичай намагаються просто втекти від людини і жодної небезпеки не становлять. Навіть якщо вкусять, незаражуємо ранку і звертаємось до лікаря", – каже Олексій Марущак.

Полоз візерунковий

Візерунковий – це найменший з наших полозів. Мешкає на Донеччині та Луганщині, трохи заходить на Харківщину. Він має **поздовжні світлі смуги, візерунок на голові** і сіруватий або рудуватий колір.

Візерункового полоза можна інколи сплутати з мідянкою, але у неї менші плями.

На цьому фото полоз коричнево-сірий, на відміну від мідянки.

Має поздовжні світлі смуги, мешкає на Донбасі

Полоз леопардовий

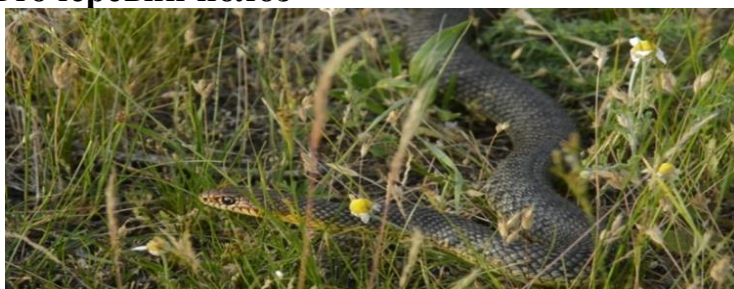
Полоз леопардовий. Фото: Олексій Марущак

Леопардовий полоз – це єдиний з наших видів, у якого є **великі червоні плями** по тілу, що нагадують леопардовий візерунок.

Цей полоз невеликий і мешкає **тільки на південному березі Криму**.

"Дуже гарна змія. Коли деокупуємо, будемо їх досліджувати", – каже герпетолог.

Жовточеревий полоз

Полоз жовточеревий. Не має візерунка, але має жовтий живіт

Жовточеревий або каспійський полоз (жовтобрюх) – одна з найбільших змій. Є інформація про екземпляри близько 2 метрів довжиною. Цей полоз **однотонний** (може бути оливковим, сірим, коричневим), але має **жовте черево**. Мешкає на півдні, майже там само, де сарматський, тому їх можна сплутати.

Полоз лісовий Лісовий полоз (або ескулапів полоз) – велика однотонна змія коричневого кольору. Може мати **коричнево-чорне забарвлення** з білуватим черевом.

Полоз лісовий. Фото: [iNaturalist](#)

Усі вищезгадані змії – неотруйні. Для них характерна ще одна спільна ознака – **кругла зіниця**. А **гадюки** – єдині змії в Україні, у яких **зіниця вертикальна**, і саме вони є отруйними. За деяких умов зіниця може розширюватися, залежно від освітлення. Але навіть тоді у гадюки помітно видовжені зіниці.

Гадюки

В Україні є **гадюка звичайна** (*Vipera berus*) (її підвид гадюка Нікольського – *Vipera berus nikolskii*) і **гадюка степова** (*Vipera renardii*).

Гадюку степову інколи називають **гадюкою Ренарда** на честь відкривача, але це просто ще одна назва. **Характерною ознакою обох видів гадюк є зигзагоподібний візерунок вздовж спини**. Зазвичай вони невеликі і доволі товсті, як ковбаса. Степові зазвичай сягають 60 см, а гадюка Нікольського до 75. У них короткий хвостик – 7-9 см.

Гадюка звичайна

Гадюка звичайна. Фото: Михайло Русін

Звичайні гадюки водяться на Закарпатті, Львівщині, Поліссі, а на Лівобережжі трапляються на Сумщині, Чернігівщині, Харківщині, Полтавщині. Гадюки не обов'язково сірі з чорним "зіпером" – можуть бути коричневі, майже чорні, голубуваті, і в усіх є зигзаг.

Фото: [Олександр Вобленко](#)

Гадюка Нікольського – це підвид гадюки звичайної, занесений до Червоної книги України. Зазвичай дорослі особини суцільно чорні, низ кінчика хвоста

жовтуватий. Новонароджені – сірі або бурі з темною зигзагоподібною смугою вздовж хребта.

Фото: [Червона книга України](#)

Гадюки харчуються дрібними гризунами, іншими рептиліями, амфібіями, маленькими птахами. Їх можна побачити в лісі, на узліссях, особливо в районах вирубок, нагромаджень деревини, захаращень – вони там полюють і прогриваються. Інколи гадюка заходить на територію людських садиб, якщо там є хащі.

Гадюка степова

Гадюка степова поширена в степу, у лівобережних регіонах. Останнім часом цей вид реєструють і на правобережжі, але це поодинокі випадки. Зазвичай довжина тулуба степової змії становить менше 60 см, йдеться у Червоній книзі України. Хвіст короткий (4-6 см у самок і 5-8 см у самців). Характерна ознака степової гадюки – **зигзагоподібний візерунок на світлій смузі**. У звичайної гадюки такої смуги немає.

Степова гадюка Фото: [Олександр Вобленко](#)

Кого можна сплутати зі зміями?

В Україні водяться цікаві істоти, яких іноді плутають зі зміями – **безногі ящірки**. В Україні таких є 2 види.

Жовтопузик

Жовтопузик – це безнога ящірка

В Україні живе **виключно в Криму**. Вони дуже схожі на змію, але морда – як від ящірки". Цей вид занесений до Червоної книги України.

Веретільниця

На території Полісся і Карпат, інколи в лісостепу, мешкає **веретільниця**. Для неї характерний **тупий кінець хвоста** і також "голова ящірки". У самців веретільниці є **блакитні плямки** по всьому тілу, а самиці – однотонні. Їх часто можна застати під час парування. Веретільниці **блискучі** та **гладенькі**, на відміну від змій.

Пам'ятайте: найкраща стратегія при зустрічі зі змією – обережно минути її, не підходити і йти своєю дорогою.

Змії самі по собі ніколи не нападають, вони нападають виключно в рамках самозахисту: людина хотіла зловити, випадково наступила, сіла, схопила рукою. Такого, щоб змія цілеспрямовано сиділа і чекала, "хто тут пройде необережний, зараз я його покусую" – не буває серед наших видів", – каже *Олексій Марущак*.

Якщо ж ви таки наступили на змію і вона вас вкусила –
Як діяти при укусі отруйної змії

- ✓ **Не панікувати**
- ✓ **Повідомити інших, якщо хтось є поруч**
- ✓ **Зняти прикраси**

Обов'язково зніміть усе з кінцівок – обручки, каблучки, браслети, пов'язки, взуття тощо. Тому що місце укусу, особливо якщо це кінцівка, набрякне.

- ✓ **Викликати швидку або звернутися до лікарні**
- ✓ **Знезаразити місце укусу**

Можна прикласти **не тісну** антисептичну пов'язку, щоб уникнути зараження. Спиртовий розчин, бетадин .

- ✓ **Пити багато води**

✓ **Випити антигістамінний препарат**

І МОЗ, і герпетологи радять вжити антигістамінний препарат.

Ніхто не застрахований від алергічної реакції на отруту.

Що не можна робити

✗ **Панікувати, бігати, активно рухатись**

✗ **Вбивати змію**

Вбивати змію, якщо вона вже вкусила – просто марно. Головне відійти від плазуна.

✗ **Вживати алкоголь**

Не додавати в організм отрути, коли він вже бореться з однією.

✗ **Припікати місце укусу**

Це не допоможе, але крім укусу ви будете ще лікувати опік.

✗ **Накладати тісну пов'язку, турнікет**

Категорично не можна накладати тісну пов'язку, шину, турнікет, перетискати уражене місце – це загрожує гангrenoю.

Отрута розподіляється на вагу тіла. Якщо ви накладете тісну пов'язку на кінцівку, ви локалізуєте кровотік в самій кінцівці. Замість того, щоб розподілитися на 50-70 кг ваги, воно розподілиться тільки на кілька кілограмів руки.

Може розвинутися гангрена, і це загрожує втратою кінцівки. Людина може померти від вторинних наслідків.

✗ **Займатися самолікуванням**

Людина не завжди може розпізнати, чи отруйною була змія. Також важливо правильно знезаразити рану і отримати симптоматичне лікування.

Обов'язково!!! якомога швидше зверніться за медичною допомогою.

Чи треба відсмоктувати отруту?

У США існують спеціальні вакуумні відсмоктувачі – ставите на місце укусу, і воно витягує отруту. Але в Україні таких пристроїв немає, а висмоктування ротом може бути небезпечним.

У МОЗ закликають **не висмоктувати отруту**, адже ви можете отримати алергічну реакцію та набряк верхніх дихальних шляхів.